

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/350089450>

ქურთები ირანში (The Kurds in Iran)

Article · December 2020

DOI: 10.6084/m9.figshare.16863064

CITATIONS

0

READS

227

1 author:

Bukhuti Sitchinava

The Center for International Politics Research and Forecasting

13 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

SEE PROFILE

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
აღმოსავლეთმცოდნეობის დეპარტამენტი

აღმოსავლეთმცოდნეობის მაცნე

III

თბილისი
2020

ბუბუტი სიჭინავა ქურთები ირანის ისლამურ რესპუბლიკაში

აბსტრაქტი

ქურთების საკითხი ერთ-ერთ რთულ და გადაუჭრელ პრობლემად ითვლება ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში. მიუხედავად იმისა, რომ ქურთები რეგიონში მრავალი საუკუნეა ცხოვრობენ, მათ დღემდე არ გააჩნიათ საკუთარი სახელმწიფო. სხვადასხვა სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით მსოფლიოში 35-45 მილიონამდე ქურთია. რეგიონში ისინი წარმოდგენილნი არიან ოთხ სახელმწიფოში, ესენია: თურქეთი, ერაყი, სირია და ირანი.

ირანში მცხოვრები ქურთები, რომლებიც სხვა დანარჩენი ქურთების მსგავსად ავტონომიის მოთხოვნით გამოდიან, ხშირად აწყდებიან წინააღმდეგობებს ირანის ხელისუფლების მხრიდან, რის გამოც მთავრობამ ეთნიკურ ნიადაგზე აღმოცენებული პარტიები და დაჯგუფებები საერთოდ აკრძალა ქვეყანაში. ავტონომიისა და დამოუკიდებლობის მოპოვების მიზნით, გასულ საუკუნეში, ირანში რამდენიმე ქურთული პოლიტიკური პარტია ჩამოყალიბდა. ისინი ავტონომიის მოპოვების გარდა ირანის დემოკრატიულ, სეკულარულ და ფედერაციულ სახელმწიფოდ გარდაქმნას უჭერენ მხარს.

ქურთულ პოლიტიკურ პარტიებსა და დაჯგუფებებს მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ, რადგანაც ქურთული იდენტობის შენარჩუნება მათი აქტიური პოლიტიკური და სამხედრო საქმიანობის შედეგია. ირანელი ქურთების მიერ შექმნილი პარტიები თურქეთის, სირიისა და ერაყის ქურთულ დაჯგუფებებთან ერთად აქტიურად იბრძვიან ისლამური სახელმწიფოს წინააღმდეგ.

საკვანძო სიტყვები: ახლო აღმოსავლეთი, ქურთები, ირანელი ქურთები, ქურთისტანი, ქურთული პარტიები.

შინაარსი

ქურთების წარმოშობის საკითხთან დაკავშირებით სამეცნიერო საზოგადოებას ერთიანი პოზიცია არ გააჩნია. ერთ-ერთი

ვარაუდით მიჩნეულია, რომ ქურთები ირანული მოდემის ხალხია და მათი ენა ინდო-ევროპული ენების ოჯახს განეკუთვნება. თუმცა, ქურთულ წყაროებზე დაყრდნობით, ისინი მიდიელების შთამომავლებად მიიჩნევენ თავს, რომლებიც ჩამოსახლდნენ ჩრდილოეთიდან, სავარაუდოდ კავკასიიდან, და დასახლდნენ ქურთისტანის ტერიტორიაზე მეორე და პირველი ათასწლეულების მიჯნაზე.

ტერმინი ქურთისტანი მხოლოდ გეოგრაფიულ სახელწოდებას აღნიშნავს, რომელსაც არავითარი საერთაშორისო სამართლებრივი უფლება გააჩნია. სავარაუდოდ, ქურთისტანის ტერიტორია უნდა მოიცავდეს დაახლოებით 409,650 კვ.კმ-ს¹[5.26].

არსებული მონაცემების მიხედვით ქურთების უდიდესი ნაწილი დღეს ახლო აღმოსავლეთის ოთხ სახელმწიფოში (თურქეთი, ერაყი, სირია და ირანი)ცხოვრობს. ქურთების ზუსტი რაოდენობის დადგენა გარკვეული მიზეზების გამო შეუძლებელია და მხოლოდ მიახლოებით შეგვიძლია მათი რაოდენობის დასახელება. ეს უზუსტობა, ერთი მხრივ, გამოწვეულია თურქეთის, ერაყის, სირიისა და ირანის ხელისუფლებების მიერ ქურთული ნაციონალიზმისადმი ნეგატიური დამოკიდებულებით, ხოლო მეორე მხრივ, საკუთრივ ქურთული ნაციონალიზმით. შედეგად ვლტულობთ ბუნდოვან რიცხვებს ქურთების რაოდენობის შესახებ. ბრიტანული ენციკლოპედიის, შვედეთში გამოცემული ქურთული ჟურნალისა და დევიდ მაკდოუელის წიგნის „ქურთების“ მიხედვით, ქურთების რაოდენობა გასული საუკუნის 70-იან წლებში 6,9 მილიონიდან 16,5 მილიონამდე მერყეობდა. The World Factbook-ის 2015 წლის სტატისტიკურ მონაცემებზე დაყრდნობით მსოფლიოში 30-40 მილიონამდე ქურთია[5.27]. პარიზის ქურთული ინსტიტუტის მიხედვით ქურთების რაოდენობა სავარაუდოდ 36-45 მილიონია[www.institutkurde.org].

სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით ირკვევა, რომ ქურთების ყველაზე დიდი ნაწილი თურქეთში ცხოვრობს და მათი

¹ქურთისტანის მთლიანი ტერიტორიის ყველაზე დიდი ნაწილი, 194,400 კმ², თურქეთის საზღვრებშია, ირანში - 124,950 კმ², ერაყში - 72,000 კმ² და სირიაში - 18,000 კმ².

რაოდენობა 15-20 მილიონია. ირანში დაახლოებით 8-12 მილიონი ქურთია. ერაყში - 8 - 8.5 მლნ, ხოლო რაც შეეხება სირიას - 3-3.6 მილიონი ქურთი ცხოვრობს[www.institutkurde.org]. ისინი ახლო აღმოსავლეთის რეგიონის გარდა, ასევე ცხოვრობენ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნაში. რეგიონს გარეთ ყველაზე მეტი ქურთი გერმანიაშია და მათი რაოდენობა დაახლოებით 1.5 მილიონია. საქართველოში მცხოვრები ქურთების რაოდენობა 10 ათასს აღემატება.

როგორც უკვე მოგახსენეთ, ირანში 8-12 მილიონი ქურთი ცხოვრობს, რაც ირანის მოსახლეობის (84 მლნ.) დაახლოებით 13-17 %-ია[www.institutkurde.org]. ირანში ქურთები ძირითადად სამ პროვინციაში არიან წარმოდგენილნი, თუმცა ირანის მთავრობა ოფიციალურად მხოლოდ ცენტრალურ ნაწილს მოიხსენიებს, როგორც ქურთისტანად. დანარჩენი ორი პროვინცია, ქერმანშაჰი და დასავლეთ აზერბაიჯანი, დასახლებულია აგრეთვე ქურთებით და იქ მოსახლეობის დიდ ნაწილს შეადგენენ. ქურთისტანის პროვინციაში მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობა ქურთია. დასავლეთ აზერბაიჯანის პროვინცია ქურთების გარდა ეთნიკური აზერბაიჯანელებითაა დასახლებული, ხოლო რაც შეეხება ქერმანშაჰის პროვინციას, იქ ქურთებთან ერთად ლურებიც არიან წარმოდგენილნი.

ირანში მცხოვრები ქურთების რაოდენობის დაზუსტება ცალკეული პროვინციების მიხედვით სირთულეებთანაა დაკავშირებული. მსგავსი მოცემულობაა ერაყის, სირიისა და თურქეთის შემთხვევაშიც. ოფიციალური დოკუმენტები, სადაც ქურთები და ქურთისტანის პროვინცია სინონიმებადაა მოხსენიებული, ქმნის სირთულეებს ირანში ქურთული მოსახლეობის რეალური რაოდენობისა და მათი საზღვრების დადგენის მხრივ[5.31].

გეოგრაფიული მდებარეობის თვალსაზრისით, ირანის ქურთისტანი ქვეყნის ჩრდილო-დასავლეთით ნაწილშია. მას უკიდურეს ჩრდილ-აღმოსავლეთით ესაზღვრება ურმიის ტბა, ხოლო დასავლეთით - ერაყი და თურქეთი. ირანის ქურთისტანის ჩრდილოეთი და სამხრეთი საზღვრები გაცილებით პრობლემურია, რადგან სხვადასხვა წყაროები განსხვავებულ შეხედუ-

ლებებს ავითარებენ იმის შესახებ, თუ რეალურად რამდენია ქურთისტანის ტერიტორია.

თანამედროვე ირანში მცხოვრები ქურთები განსხვავდებიან, როგორც რელიგიური, ასევე ლინგვისტური ნიშნით. ირანის ჩრდილოეთ ნაწილში მცხოვრები ქურთების უმეტესობა - ქურმანჯის, ხოლო სამხრეთ ნაწილში - სორანისა და გორანის დიალექტებზე მეტყველებენ. რაც შეეხება რელიგიას, ირანელი ქურთების უმეტესობა სუნიტური ისლამის მიმდევარია[2.196].

პირველი მსოფლიო ომის დასრულებისთანავე ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში შექმნილი პოლიტიკური ძალაუფლების ვაკუუმი მნიშვნელოვან შესაძლებლობას უქმნიდა ქურთებს იმისთვის, რომ თავი გაეთავისუფლებინათ რეგიონის ჰეგემონი სახელმწიფოებისგან. ოსმალეთის იმპერიის დაშლამ, სევრის ხელშეკრულებამ და თურქეთისა და ერაყის ტერიტორიაზე მცხოვრები ქურთების აჯანყებებმა ბიძგი მისცა ირანელ ქურთებსაც დაეწყოთ მასობრივი გამოსვლები. მაგრამ ირანში, 1921 წელს, რეზა ფეჰლავის მიერ განხორციელებული სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ ირანელი ქურთების ამბოხი ჩახშობილ იქნა.

ირანის მთავრობები, როგორც მონარქიის, ასევე თეოკრატიის შემთხვევაში, თრგუნავენ ქურთულ იდენტობას ქურთული ენის გამოყენების შეზღუდვით სკოლებში და სამთავრობო თუ სახელმწიფო სამსახურებში. 1906 წლის კონსტიტუციის მიხედვით ირანში სახელმწიფო ენად სპარსული იყო გამოცხადებული, რაც იმას ნიშნავდა, რომ პარლამენტის წევრს მოეთხოვებოდა სპარსულად ლაპარაკი, წერა და კითხვა. რეზა ფეჰლავი, რომელიც ირანს 1925-1941 წლებში მართავდა, ცენტრალური კონტროლის განმტკიცებით ცდილობდა ირანში მცხოვრები ქურთების და სხვა ეთნიკური უმცირესობების ასიმილაციას. აიკრძალა ეთნიკური უმცირესობათა ენების გამოყენება სკოლებში, სახელმწიფო მმართველობის ცენტრალურ ორგანოებში, ბეჭდურ მედიასა და რადიოში.

მოჰამედ რეზა ფეჰლევმა, რომელიც ირანის შაჰი იყო 1941-1979 წლებში, ქურთებს თავიანთ ენაზე რადიომუწყებლობის ნება დართო, მაგრამ ამავედროულად შაჰმა ძალაუფლებები შეუ-

მცირა ქურთული ტომების ლიდერებს, იგივე ხანებს. 1960-1970-იან წლებში შაჰის მთავრობამ დაანგრია ხანების მამულები და გათავისუფლებული მიწები გლეხებს გადაუწაწილა, რამაც მნიშვნელოვნად შეასუსტა ტომობრივი კავშირები და ქურთული იდენტობა.

ირანში ეროვნული ფრონტის აღმასვლა მოჰამედ მოსადეყის სახელთანაა დაკავშირებული. ნაციონალიზმის, თვითგამორკვევისა და ანტი იმპერიალიზმის იდეალებზე დაფუძნებულ პოლიტიკას, რომელსაც მოსადეყი ახორციელებდა ირანში 1950-იანი წლების დასაწყისში, ირანელი ქურთები სერიოზულ მხარდაჭერას უცხადებდნენ, რადგანაც ისინი უმეტესწილად იზიარებდნენ მთავრობის ღირებულებებს. მოსადეყი, პრემიერ-მინისტრად დანიშვნის შემდეგ, დაუპირისპირდა შაჰს, მაგრამ იგი ამ მხრივ უძლური აღმოჩნდა, რადგანაც კონსტიტუციის მიხედვით, შაჰი, როგორც მთავარსარდალი განაგებდა და აკონტროლებდა შეიარაღებულ ძალებს. ქურთების მიერ მოსადეყის მთავრობის მიმართ აშკარა და აქტიური მხარდაჭერა შაჰის სერიოზულ აღშფოთებას იწვევდა. გარდა ამისა მოსადეყის მთავრობა მიუღებელი აღმოჩნდა დიდი ბრიტანეთისა და შეერთებული შტატებისთვის ნავთობის ნაციონალიზაციის გამო. 1953 წელს ირანში შაჰსა და მოსადეყს შორის ურთიერთობა უკიდურესად დაიძაბა. იმავე წელს, აგვისტოში, შაჰის ხელისფლებამ ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტოს ხელმძღვანელობით მოჰამედ მოსადეყის მთავრობა დაამხო. ქურთები კიდევ ერთხელ აღმოჩნდნენ არასწორ მხარეს[6.20-21].

1979 წლის ირანის ისლამური რევოლუციის შემდეგაც ირანის სახელმწიფო ენად ისევ სპარსული დარჩა, თუმცა ხელისუფლებამ ადრე არსებული გამკაცრებული ნორმები შეარბილა. ქურთებს უფლება აქვთ გამოიყენონ თავიანთი ენა პუბლიკაციებსა თუ მედიაში. თუმცა ეს ყველაფერი, რათქმუნდა, სახელმწიფოს მკაცრი მეთვალყურეობის ქვეშ ხორციელდება.

2013 წლიდან, ჰასან როუჰანის გაპრეზიდენტების შემდეგ, ნებადართულია უფრო მეტი ქურთული კულტურული აქტივობები. ეთნიკური და რელიგიური უფლებების გაუმჯობესების

მხრივ ირანში ძირეული ცვლილებები არ განხორციელებულა და ნაკლებსავარაუდოა, რომ ამ მხრივ უახლოეს მომავალში მდგომარეობა უკეთესობისკენ შეიცვალოს.

2019 წლის აშშ-ს სახელმწიფო დეპარტამენტის ადამიანის უფლებათა ყოველწლიური ანგარიშში ნათქვამია, რომ ირანის ცენტრალური ხელისუფლება ისევ აგრძელებს ქურთების დევნასა და დაპატიმრებას. გავრცელებული ინფორმაციით, მთავრობამ აკრძალა ქურთულ ენოვანი გაზეთები, ჟურნალები და წიგნები, ასევე დასაჯა გამომცემლები, ჟურნალისტები და მწერლები სამთავრობო პოლიტიკის კრიტიკისთვის და წინააღმდეგობისთვის[www.usip.org].

ქურთები ასევე დისკრიმინირებულები არიან ცენტრალური ხელისუფლების მიერ მათი აღმსარებლობის გამო. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ირანელი ქურთების უმეტესობა სუნიტური ისლამის მიმდევარია, რომელთაგან ბერი ეწინააღმდეგებოდა შიიზმის, როგორც ირანის მთავრი რელიგიის გამოცხადებას 1979 წლის რევოლუციის შემდეგ. Amnesty International-ის ანგარიშის მიხედვით ირანში ქურთების რელიგიური ინსტიტუტები დაბლოკილია, ასევე ხშირია სუნიტი სასულიერო პირების შევიწროების შემთხვევებიც.

ქურთები და სხვა ეთნიკური უმცირესობები დასაქმების მხრივ სერიოზულ წინააღმდეგობას აწყდებიან, რაც ნაწილობრივ „გოზინემის“² პროცესითაა გამოწვეული. კანონმა შეზღუდა არა შიიტი ქურთებისა და ზოგიერთი უმცირესობების დასაქმების პერსპექტივები, რამაც ავტომატურად შეუზღუდა უფლებები ირანში ყველაზე დიდ დამსაქმებლებსაც. ზოგიერთი ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლები ძნელად ახერხებენ მაღალი თანამდებობის დაკავებას სწორედ გოზინემის კანონის გამო.

²მოქმედებს 1985 წლიდან და იგი მთელ რიგ რელიგიურ და ეთნიკურ უმცირესობებს უკრძალავს სრულფასოვან მონაწილეობას სამოქალაქო ცხოვრებაში. გოზინემის კანონის და სხვა დებულებების მიხედვით უმცირესობების განათლებაზე და დასაქმებაზე ხელმისაწვდომობა მკაცრი იდეოლოგიური შემოწმებითა შესაძლებელია; ასევე, მთავარი წინაპირობა ისლამის პრინციპების ერთგულებაა.

ცნობისათვის, აბდულაჰ რამეზანზადე, ქურთისტანის პირველი ქურთი გუბერნატორი შიიტი იყო, რომელიც 1997 წელს პრეზიდენტმა მოჰამედ ხათამმა დანიშნა[www.usip.org].

სტატიის ფარგლებში მნიშვნელოვანია მიმოვიხილოთ და მოკლედ დავახასიათოთ ირანში ჩამოყალიბებული ქურთული პარტიები, რომლებიც აქტიურ პოლიტიკურ თუ სამხედრო საქმიანობას ეწევიან, როგორც ირანში, ასევე რეგიონის მასშტაბითაც.

ირანის ქურთისტანის დემოკრატიული პარტია (PDKI) დაარსდა 1945 წელს და იგი ყველაზე ძველი და აქტიური ქურთული ოპოზიციური დაჯგუფებაა ირანში, რომელიც აქტიურ პოლიტიკურ და სამხედრო საქმიანობას ეწევა. პარტია ირანის ისლამურ რესპუბლიკაში აკრძალულია. მისი დამაარსებელი მეჰაბადის ხანმოკლე ავტონომიური რესპუბლიკის პრეზიდენტი ყაზი მუჰამედი (Qazi Muhammad). 1947 წლის შემდეგ, თითქმის ოცდაათი წლის მანძილზე, ირანის ქურთისტანის დემოკრატიულმა პარტიამ იატაკქვეშეთში გადაინაცვლა.

აქვე მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ მეორე მსოფლიო ომის დასრულებისთანავე საბჭოთა კავშირის ხელშეწყობითა და წაქეზებით გააქტიურდნენ სეპარატისტული ძალები, მათ შორის იყვნენ ქურთები და ირანის აზერბაიჯანელები[6.13-14]. ქურთებმა ხანმოკლედ, მაგრამ მაინც, მოახერხეს ავტონომიური რესპუბლიკის - მეჰაბადის შექმნა, რომლის ლიდერიც ზემოხსენებული ყაზიმ მუჰამედი იყო. მართალია მეჰაბადის ავტონომიური რესპუბლიკამ მცირე ხნით იარსება, თუმცა იგი მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო ირანის ქურთისტანისათვის.

ქურთები აქტიურად იყვნენ ჩართულნი 1979 წლის ირანის ისლამურ რევოლუციაში ავტონომიის ან დამოუკიდებლობის მიღების იმედით, თუმცა რევოლუციის შემდეგ მოსულმა მთავრობამ და ახალმა რეჟიმმა ქურთების მოლოდინები არ გაამართლა.

1979-1981 წლებში, დასავლეთ აზერბაიჯანის და სხვა პროვინციებში ქურთები აჯანყდნენ ახალი რეჟიმის წინააღმდეგ, თუმცა რევოლუციურმა გვარდიამ აჯანყების ჩახშობა მოახერხა. ორწ-

ლიან დაპირისპირებას 10 ათასამდე ადამიანის სიცოცხლე შეეწირა. ქურთი მებრძოლები კიდეც ორი წლის მანძილზე ახორციელებდნენ თავდასხმებს ირანელ სამხედროებზე. 1984 წელს პარტიის ლიდერები ერაყის ქურთისტანში გადასახლდნენ.

პარტიის ამჟამინდელი ლიდერი 1979 წლის კონგრესზე არჩეული მუსტაფა ჰიჯრია (Mustafa Hijri). იგი 2006 წელს აირჩიეს პარტიის გენერალურ მდივნად. PDKI-ს უმაღლესი მმართველი ორგანო კონგრესია, რომელიც იკრიბება ყოველ ოთხ წელიწადში. თითოეული კონგრესი ირჩევს ცენტრალურ კომიტეტს, რომელიც შედგება 25 მუდმივი და 10 დროებით წევრისგან. პოლიტიკური გადაწყვეტილებები ძირითადად კონგრესის სესიებს შორის მიიღება.

პარტია დემოკრატიის, თავისუფლების, სოციალური სამართლიანობისა და გენდერული თანასწორობის იდეების ერთგულია. პარტიამ არაერთხელ გააჟღერა ქურთისტანის დამოუკიდებლობა, თუმცა 2004 წლიდან ჯგუფმა შეცვალა თავისი რიტორიკა და ამ ეტაპზე ისინი ირანში უფრო მეტ ავტონომიას მოითხოვენ.

PDKI-ს მებრძოლთა რაოდენობა სავარაუდოდ 2 ათასამდე აერთიანებს, რომლებიც ძირითადად ერაყში და ირანში არიან. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მათ რიგებში ქალებიც აქტიურად არიან ჩართულნი.

ქურთისტანის თავისუფალი ცხოვრების პარტია (PJAK) დაფუძნდა 2004 წელს და მისი ლიდერი აბდულ რაჰმან ჰაჯი აჰმადია (Abdul Rahman Haji Ahmadi). PJAK-ს მთავრი მიზანი ირანის თეოკრატიული რეჟიმის დამხობა და დემოკრატიული კონფედერაციის შექმნაა. ისინი მხარს უჭერენ მულტი ეთნიკურ ირანში უფრო მეტ ავტონომიას და გენდერულ თანასწორობას.

ქურთისტანის თავისუფალი ცხოვრების პარტიის შეიარაღებული ფრთა, რომელიც ცნობილია როგორც „ადმოსავლეთ ქურთისტანის დანაყოფების“ სახელით, სავარაუდოდ სამი ათასამდე მებრძოლს აერთიანებს, რომლებიც ძირითადად ირანის, თურქეთის, სირიისა და ერაყის ქურთული დიასპორის წარმომადგენლები არიან.

ქურთისტანის თავისუფალი ცხოვრების პარტია თურქეთის, ირანის, იაპონიისა და შტატების მერ აღიარებულია ტერორისტულ ორგანიზაციად.

ირანის ქურთისტანის კომალას პარტია 1969 წელს შეიქმნა სტუდენტებისა და ინტელექტუალების მიერ. აბდულაჰ მოჰთადი (Abdullah Mohtadi) კომალას პირველი და ამჟამინდელი გენერალური მდივანია. კომალას პლატფორმა ეფუძნება სოციალისტურ იდეოლოგიას, თუმცა თავდაპირველად ისინი კომუნისტური ხედვებით იყვნენ გამსჭვალულნი. პარტია იზიარებს დემოკრატიულ და პლურალისტურ იდეებს. ისინი სეკულარული, დემოკრატიული და ფედერაციული ირანის შექმნისკენ მიისწრაფიან, სადაც ტოლერანტობა, სამოქალაქო თავისუფლება და ადამიანის უფლებები აღიარებული და გარანტირებული იქნება. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ისინი ნაკლებად აქცენტირებენ ქურთული სახელმწიფოს შექმნაზე.

კომალას ირანის ქურთისტანის დემოკრატიულ პარტიასთან და სხვა ჯგუფებთან ერთად იბრძოდა 1979-1980 წლებში ქურთების აჯანყების დროს. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ერაყში გადასახლეს ირანზე თავდასხმას 1990-იანი წლების დასაწყისამდე მაინც აგრძელებდნენ.

სავარაუდოდ კომალას მეზრძოლთა რაოდენობა ათასს არ აღემატება. ირანელებთან ბრძოლაში პარტია იყენებდა ფემმერგას სამხედრო დაჯგუფების მეზრძოლებს. ცნობისათვის, კომალას რამდენიმე მეზრძოლი 2014 წელს შეუერთდა ერაყელ ქურთებს ისლამური სახელმწიფოს წინააღმდეგ ბრძოლაში[www.usip.org].

ქურთისტანის თავისუფლების პარტია (PAK) 1991 წელს საიდ იაზდანფანაჰის (Said Yazdanpanah) მიერ დაარსებული ქურთული სეპარატისტული მოძრაობაა, რომელიც ეწევა როგორც პოლიტიკურ, ასევე სამხედრო საქმიანობასაც. პარტიის შტაბ-ბინა მდებარეობს ჩრდილოეთ ერაყის ქალაქ ერბილში.

პარტიამ 2006 წელს შეიცვალა სახელი. მანამდე იგი ქურთისტანის რევოლუციური გაერთიანების სახელწოდებით მოიხსენიებოდა. პარტიის ამჟამინდელი პრეზიდენტი მეჰაბადის ხანმოკლე რესპუბლიკის პრეზიდენტის კაზიმ მუჰამედის ვაჟი ალი

კაზი (Ali Qazi), ხოლო ვიცე-პრეზიდენტი საიდ იაზდანპანაჰის მძა - ჰუსეინ იაზდანპანაჰი (Hussein Yazdanpanah).

პარტიის მთავრი მიზანია ერთიანი ქურთული სახელმწიფოს შექმნა. მათი პოლიტიკური ძალისხმევა მიმართულია თურქეთის, ერაყის, სირიისა და ირანის ქურთული ტერიტორიების ერთიანი ქურთული სახელმწიფოს საზღვრებში მოსაქცევად. პლატფორმა დაფუძნებულია დემოკრატიულ და პლურალისტურ ღირებულებებზე. პარტია აღიარებს ქალთა უფლებებს; ასევე, დადებითად უყურებენ რელიგიურ მრავალფეროვნებას საპარლამენტო სისტემაში.

2014 წლიდან, ქურთისტანის თავისუფლების პარტია და ერაყელი ქურთები ერთმანეთის გვერდი გვერდ იბრძვიან ისლამური სახელმწიფოს წინააღმდეგ. 2016 წელს იაზდანპანაჰმა განაცხადა, რომ 2015 წელს ამერიკელი სამხედროებისგან დახმარება მიიღეს, თუმცა გავრცელებული ინფორმაცია შეერთებული შტატების ცენტრალურმა სარდლობამ არ დაადასტურა.

2016 წელს ირანში რეჟიმის წინააღმდეგ აჯანყების დროს ქურთისტანის თავისუფლების პარტია (PAK) შეუერთდა ირანის ქურთისტანის დემოკრატიული პარტიას (PDKI). 2020 წლის მაისში ქურთისტანის თავისუფლების პარტიამ თავისი ფემერგას სამხედრო დაჯგუფება გააერთიანა „ქურთისტანის ნაციონალურ არმიაში“ და ამავდროულად სხვა ქურთულ პარტიებსაც მოუწოდა გაერთიანებისაკენ. როგორც თვითონ აცხადებენ მათ ათასამდე მებრძოლი ჰყავთ[www.usip.org].

დასკვნა

ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში ქურთების პრობლემა მრავალი ათწლეულია არსებობს და იგი დღემდე მოუგვარებელია. საკუთარი სახელმწიფოს არარსებობის გამო ისინი რეგიონის ოთხ ქვეყანაში ცხოვრობენ, სადაც მათი პოლიტიკური, სამოქალაქო, სამართლებრივი თუ სოციალური უფლებები ყოველდღიურად ირღვევა.

ფაქტია, რომ ქურთების სახელმწიფო დღემდე არ არის ახლო აღმოსავლეთის პოლიტიკურ რუკაზე და ამის ძირითადი

მიზეზი რეგიონული თუ გლობალური აქტორების გეოპოლიტიკური და გეო ეკონომიკური ინტერესებითაა განპირობებული.

ირანში მცხოვრები ქურთების სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური მდგომარეობა მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაციის მიერ უარყოფითადაა შეფასებული, ისევე როგორც დანარჩენი სამი ქვეყნის შემთხვევაში.

ირანში შექმნილი ქურთული პოლიტიკური პარტიები ხელისუფლების მიერ მრავალი წელია აკრძალული და შევიწროებულია, თუმცა ისინი, ღიად თუ ფარულად, მაინც ეწევიან აქტიურ პოლიტიკურ და სამხედრო საქმიანობას, როგორც ირანში, ასევე ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში. ზემოხსენებული ქურთული პოლიტიკური პარტიები ირანში ავტონომიის გარდა, ასევე სეკულარული და დემოკრატიული ირანის იდეისთვის იბრძვიან.

ბიბლიოგრაფია:

1. გაჩეჩილაძე რ., ახლო აღმოსავლეთი: გეოგრაფიული და ისტორიული ნიშანსვეტები, ტომი I, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2018;
2. გაჩეჩილაძე რ., ახლო აღმოსავლეთი: გეოპოლიტიკა ტომი II, ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა, თბილისი, 2019;
3. მენტეშაშვილი ა., ახლო აღმოსავლეთის ქურთების ისტორიის საკითხები (X-XXსს.), თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 1978;
4. სანიკიძე გ., ალასანია გ., გელოვანი ნ., ახლო აღმოსავლეთის ისტორია და მისი ურთიერთობები სამხრეთ კავკასიასთან (XIX ს.-XXI ს.-ის დასაწყისი), ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2011;
5. Farideh Koochi-Kamali, The Political Development of the Kurds in Iran, Palgrave Macmillan, New York, 2003;
6. Kerim Yildiz, Tanyel B. Taysi, The Kurds in Iran: The Past, Present and Future, Pluto Press, London, 2007;
7. Mc Dowall D, A Modern History of The Kurds, I.B.Tauris & Co Ltd, London, 2007;

8. Vali A, Kurds and the State in Iran: The Making of Kurdish Identity. London: I.B. Tauris, 2014.

ინტერნეტ რესურსები

9. www.institutkurde.org (ბოლოს ნანახია 03.10.2020)
10. www.usip.org (ბოლოს ნანახია 03.10.2020)

Bukhuti Sitchinava

The Kurds in Iran

Abstract

The Kurdish question is considered one of the most difficult and unresolved issues in the Middle East region. Although the Kurds have lived in this region for many centuries, they still do not have their own state. According to various statistics, there are 35-45 million Kurds scattered in the world. In the region, they are represented in four countries: Turkey, Iraq, Syria and Iran.

Kurds living in Iran, who, like other Kurds, demand autonomy, often face resentment from the Iranian government, which is why the government has banned ethnic parties and groups in the country. To gain autonomy and independence, several Kurdish political parties were formed in Iran during the last century. Other than gaining autonomy, they also support the transformation of Iran into a democratic, secular and federal state.

Kurdish political parties and groups play an important role as the preservation of Kurdish identity is the result of their strong engagement in political and military activities. The parties formed by Iranian Kurds, along with Kurdish groups in Turkey, Syria and Iraq, are actively fighting the Islamic State.

Keywords: Middle East, Kurds, Iranian Kurds, Kurdistan, Kurdish Parties